

การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนในโรงเรียนบ้านนาฝาย
นาโพธิ์ อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

THE DEVELOPMENT OF LEARNING MANAGEMENT PROCESS FOR CREATIVE
THINKING OF STUDENTS IN BAN NAFAI NAPOE SCHOOL, BAN FANG DISTRICT,
KHON KAEN PROVINCE

อัจฉิญา สวงศรีพิสุทธิ์¹, พระครูธรรมมาภิสมัย, ดร.²

Ajjachiya Sanguansripisut, Phrakhrudhammapissamai, Dr.²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาผลการพัฒนา การเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้ และความรู้ใหม่ จากกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อความคิดสร้างสรรค์สำหรับนักเรียน ในโรงเรียนบ้านนาฝายนาโพธิ์ อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 2 วงจร 10 ขั้นตอน กับผู้ร่วมวิจัยจำนวน 11 คน ระหว่างวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 ถึงวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2560 ผลการวิจัยพบปัญหาครูได้รับการพัฒนาไม่ต่อเนื่อง ยังจัดการเรียนการสอนแบบเดิม ไม่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ขาดทักษะการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการคิดสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย และโรงเรียนยังไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานการประเมินจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) แต่หลังจากดำเนินการ 3 โครงการ คือ โครงการพัฒนาทักษะครูเพื่อจัดการเรียนรู้เพื่อความคิดสร้างสรรค์ โครงการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน และโครงการพัฒนาผู้เรียนเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ พบว่า ทุกโครงการประสบความสำเร็จตามเกณฑ์ที่กำหนด เกิดการเปลี่ยนแปลงตามที่คาดหวัง เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับโรงเรียน นอกจากนั้น ยังได้ความรู้ใหม่ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้เพื่อความคิดสร้างสรรค์ที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนในอนาคตด้วย คือ ครูจะต้องปรับวิธีสอนจากผู้บรรยายเป็นผู้อำนวยความสะดวก สร้างแรงบันดาลใจเพื่อการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ ชักนำให้นักเรียนมีส่วนร่วมด้วย ให้ผู้เรียนแสดงออกถึงความสนใจที่เพิ่มมากขึ้น มีการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับครูและเพื่อน มีความสุขกับการใช้ทักษะกระบวนการคิดสร้างสรรค์ในการเรียนรู้และการทำงานร่วมกัน และเกิดแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมกับบทเรียน

คำสำคัญ: การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม, ความคิดสร้างสรรค์, โรงเรียนบ้านนาฝายนาโพธิ์

¹ นิสิตระดับปริญญาเอกสาขาวิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

² หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

¹ Ed.D.. Candidate in Education Administration, Mahamakut Buddhist University, Isan Campus

² Doctoral Program in Educational Administration, Mahamakut Buddhist University, Isan Campus

ABSTRACT

This research aims to study the results of development, change, learning, and new knowledge from the development of learning process for creative thinking of students in Ban Nafai Napoe school, Ban Fang district, Khon Kaen province. Participatory Action Research was conducted in 2 spiral circles and 10 steps with 11 participants from November 1, 2016 to September 30, 2017. The results showed that there were problems such

as teachers are discontinued development, teachers teach traditional methods, teaching is not focused on learners. Teachers lack of learning management skills using creative thinking processes for learning a variety of ways. And the school did not meet the standards of assessment from the Office of Educational Assessment and Assurance (Public Organization). But after doing 3 projects, the project is to develop teacher skills for learning management for creativity, the project develops the learning process for creativity of students, and the project to develop students to develop creativity found that all successful projects. All projects were successful according to the criteria. Changes occur as expected. Learn from many practical aspects at the individual level, group level, and school level. They also gain new knowledge that will be beneficial to the creative learning that is appropriate for future students. That is, teachers will need to adjust their teaching methods from lecturer to facilitator, use inspiration to learn in various ways, encourage students to participate, and to express their more interests, self learning, have good relationship with teachers and friends, enjoy the use of creative thinking skills in learning and collaborating, and motivation to participate in the lesson.

Keywords: Participatory Action Research, Creative Thinking, Ban Nafai Napoe School.

บทนำ

โลกในยุคปัจจุบันได้วิวัฒนาการเข้าสู่สังคมแห่งความรู้และทักษะ เนื่องจากความเฟื่องฟูของระบบทุนนิยมที่ทำให้ผลตอบแทนต่อความรู้และทักษะเพิ่มสูงขึ้น ทำให้เกิดปัญหาช่องว่างทางรายได้ที่เพิ่มสูงขึ้นระหว่างผู้ที่มีทักษะความรู้สูงและผู้มีทักษะความรู้ต่ำ ด้วยวิวัฒนาการดังกล่าวเป็นผลให้แต่ละประเทศต้องเร่งพัฒนาศักยภาพและปรับตัวให้เท่าทันต่อสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในทุกด้าน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของแต่ละประเทศดังนั้น การพัฒนามนุษย์สามารถทำได้หลายรูปแบบ ที่สำคัญที่สุดคือการให้การศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคของเทคโนโลยีสารสนเทศที่ก้าวล้ำนำโลกไปมาก การศึกษาต้องพัฒนาไปให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก อีกทั้งนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาเยาวชนของชาติเข้าสู่โลกยุคศตวรรษที่ 21 ที่มุ่งส่งเสริมผู้เรียน มีคุณธรรม รักความเป็นไทย มีทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ มีทักษะด้านเทคโนโลยี สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโลกได้อย่างสันติ และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์อันประกอบด้วย การคิดเชิงวิพากษ์ การคิดเชิงวิเคราะห์ การคิดเชิงสังเคราะห์ การคิดเชิงเปรียบเทียบ การคิดเชิงมีโนทัศน์ การคิดแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ การคิดเชิงประยุกต์ การคิดเชิงกลยุทธ์ การคิดเชิงบูรณาการ และการคิดเชิง

อนาคต (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2553) สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ที่มุ่งเน้นในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพและเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาทุก ๆ เรื่องในการพัฒนาประเทศ ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญในการช่วยพัฒนาคนให้มีคุณภาพและมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเป็นสุขทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามยุคสมัย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559) เช่นเดียวกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนที่มีบุคลิกและสมดุลงាំងด้านจิตใจ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยมุ่งเน้นการพัฒนาความรู้ ความสามารถ ในด้านวิชาการ วิชาการ และวิชาชีวิต เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข พึ่งตนเองได้ อยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ พัฒนาสังคม และสิ่งแวดล้อม การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สนองต่อหลักสูตร นโยบายและความต้องการของผู้เรียน ควรเน้นให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เรียนรู้ด้วยตนเอง จัดการเรียนที่สนองความแตกต่างในความสามารถ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียน เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและการให้ประสบการณ์การเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง รวมทั้งการใช้สื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัย

นอกจากนั้น วัชรา เล่าเรียนตี (2554) กล่าวถึงสิ่งจำเป็นในการจัดการศึกษาในยุคปัจจุบันคือ การส่งเสริมและพัฒนาให้ผู้เรียนมีความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีทักษะในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและคิดสร้างสรรค์ (Critical and Creative Thinking) เด็กและเยาวชนจะต้องได้รับการเตรียมความพร้อมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life Long Learning) มีทักษะการคิด (Thinking skills) มีวิธีการแสวงหาความรู้และสร้างความรู้ได้ในโลกแห่งการเปลี่ยนแปลงได้อย่างต่อเนื่องและสร้างสรรค์

ข่าวจากหนังสือพิมพ์มติชนออนไลน์ (2559) ระบุว่า ในปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ต้องเผชิญปัญหาและความท้าทาย (challenges) ในการพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานของชาติ โดยเฉพาะในด้านคุณภาพการศึกษาเพราะจากการศึกษาวิจัยของ OECD ร่วมกับ Pearson's Education (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2559) ซึ่งได้ศึกษาปัจจัยที่ทำให้ระบบโรงเรียนประสบความสำเร็จ และได้สรุปบทเรียนบรรทัดสุดท้าย (The bottom line findings) ได้ดังนี้ (1) ไม่มีกระสุนวิเศษ (There are no magic bullets) ไม่มีการศึกษาที่สรุปได้ชัดเจนว่าตัวแปรตัวหนึ่งตัวใดคือตัวที่ทำให้ประสบความสำเร็จ การทุ่มเงินและงบประมาณลงในการศึกษาไม่สามารถสร้างผลผลิตที่ต้องการได้ การศึกษาต้องการระยะเวลาปรับตัวที่ยาวนาน และต้องใส่ใจทั้งระบบ การปรับปรุงจึงจะเกิด (2) ยกย่องครู (Respect Teachers) ครูดี คือ หัวใจของการศึกษาคุณภาพสูง การจะหาครูดีหรือจะปรับครูให้เป็นครูคุณภาพสูงไม่ใช่เรื่องเดียวกับการจ่ายค่าตอบแทนสูงเสมอไป แต่ครูดีต้องการเพียงการยกย่องในวิชาชีพของตน และได้รับการเชิดชูเกียรติในสังคม ไม่ใช่ปฏิบัติเยี่ยงพนักงานเทคนิค หรือเครื่องจักรอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่ต้องคอยตรวจสอบ (3) วัฒนธรรมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ (Culture can be changed) วัฒนธรรมที่ล้อมรอบระบบการศึกษาสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้มากกว่าตัวของระบบเอง เช่น วัฒนธรรมการเคารพครู ความขยันทำงานหนักของเกาหลี และเวียดนาม การศึกษาจะก้าวไกลได้ด้วยการศึกษาวัฒนธรรมที่เป็นเชิงบวก และพยายามหาทางเปลี่ยนแปลง

วัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการศึกษา (4) พ่อแม่ไม่ใช่อุปสรรคหรือตัวช่วย (Parents are neither impediments to nor saviors of education) ความต้องการของพ่อแม่เพียงให้ลูกได้รับการศึกษาที่ดีที่สุด ดังนั้น ระบบโรงเรียนจึงไม่ต้องนำความต้องการของพ่อแม่มาคั่นการทำงาน อีกทั้งไม่ควรนับว่าการสนับสนุนจากพ่อแม่เป็นสิ่งจำเป็น โรงเรียนควรทำเพียงการให้พ่อแม่ได้รับทราบข้อมูลข่าวสารของโรงเรียนและทำงานร่วมกับพ่อแม่บ้างเป็นบางโอกาส (5) การศึกษาเพื่ออนาคต ไม่ใช่ปัจจุบัน (Educate for the future, not just the present) ขอเพียงระลึกไว้ว่าทักษะการทำงานในอนาคตจะไม่เหมือนทักษะในวันนี้ ระบบการศึกษาต้องรู้ล่วงหน้าว่าจะเตรียมคนอย่างไร จุดยุติ (End Point) การศึกษาของไทยถือว่ามีคุณภาพระดับเทียบเคียงนานาชาติได้ระดับหนึ่ง แต่การศึกษาที่มีคุณภาพนั้นอยู่เพียงในกรุงเทพมหานครเท่านั้นหากสามารถขยายตัวแบบการศึกษาในกรุงเทพมหานครออกไปใช้ทั่วประเทศอาจทำให้ผลการประเมินสูงขึ้นได้ อนึ่ง PISA ได้ชี้ถึงจุดอ่อนที่ระบบสามารถนำมาพิจารณาเพื่อการยกระดับคุณภาพการศึกษา ทั้งในด้านครู ทรัพยากรการศึกษา ความเท่าเทียมหรือความเป็นธรรมทางการศึกษา พร้อมทั้งข้อเตือนใจว่ามีหลายประเด็นที่ต้องพิจารณา เพราะในการศึกษาไม่มีกระสุนเดียวที่ยิงแล้วจอด การเปลี่ยนหลักสูตรอย่างเดียวจึงไม่ใช่คำตอบ แต่การศึกษาต้องปรับทุกประเด็นแม้กระทั่งการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมที่เห็นคุณค่าอย่างสูงของการศึกษา การเคารพครู ความขยันและการทำงานหนักก็เป็นองค์ประกอบของการยกระดับคุณภาพการศึกษา

จากข้อมูลในแผนปฏิบัติการประจำปีการศึกษา 2559 โรงเรียนบ้านนาฝายนาโพธิ์มีผลการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2558 คะแนนเฉลี่ยของโรงเรียนในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยระดับจังหวัดระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับประเทศ คะแนนเฉลี่ยมีแนวโน้มลดลง (โรงเรียนบ้านนาฝายนาโพธิ์, 2559) ทั้งนี้เพราะจากการสังเกตพฤติกรรมการสอนของครูทั้งในระดับชั้นประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่าครูยังใช้ระบบการเรียนการสอนที่มีครู

เป็นศูนย์กลาง ไม่ค่อยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้คิดค้นคว้าหาคำตอบด้วยตนเอง นักเรียนไม่กล้าแสดงความคิดเห็นโต้แย้งกับเพื่อนหรือครู และไม่ค่อยกล้าตอบคำถามแสดงให้เห็นว่านักเรียนขาดการแสดงความคิดสร้างสรรค์ ครูผู้สอนยังใช้วิธีการสอนแบบบรรยาย และเน้นให้ผู้เรียนท่องจำไม่นำเทคนิคใหม่ ๆ และหลากหลายมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ขาดความยืดหยุ่น ไม่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคมของนักเรียน กิจกรรมการเรียนการสอนขาดลำดับขั้นตอน จึงทำให้ผู้เรียนไม่เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2555) ได้ระบุในรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสาม พ.ศ. 2554-2558 ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนบ้านนาฝายนาโพธิ์ ให้โรงเรียนเร่งปรับปรุงและพัฒนาสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องตามเจตนารมณ์ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ โดยดำเนินการขับเคลื่อนสถานศึกษาให้ได้รับการรับรองมาตรฐานการศึกษา พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยเฉพาะด้านการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ รวมถึงการยืดหยุ่นความสามารถของผู้เรียนซึ่งควรได้รับการฝึกการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ และคิดสร้างสรรค์

จากปัญหาที่พบและหลักการของกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนในโรงเรียนบ้านนาฝายนาโพธิ์ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ที่ประกอบด้วยวงจรแบบเกลียวสว่าน 2 วงจร แต่ละวงจรประกอบด้วยขั้นตอนการวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Acting) การสังเกต (Observing) และการสะท้อนผล (Reflecting) เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อความคิดสร้างสรรค์ให้กับผู้เรียน เพราะการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อความคิดสร้างสรรค์ถือเป็นพื้นฐานในการพัฒนาบริบททางการเรียนการสอนเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนให้ดีขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อความคิดสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนในโรงเรียนบ้านนาฝายนาโพธิ์ อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่นด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมใน 4 ประเด็นดังนี้

- 1) ผลการดำเนินงานตามขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
- 2) ผลการเปลี่ยนแปลงจากการปฏิบัติ (Change)
- 3) ผลการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Learning)
- 4) ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้น (New Knowledge)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยนี้ยึดถือกรอบแนวคิดตามกระบวนการแก้ปัญหาโดยระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ที่ วิโรจน์ สารรัตนะ (2558) พัฒนาขึ้นเป็นแนวคิดหลัก เสริมด้วยแนวคิดของนักวิชาการท่านอื่นๆ เช่น Seymour - Rolls and Hughes (2000), Mills (2007), Quixley (2008), James, Milenkiewicz and Bucknam (2008), Creswell (2008) และ McTaggart (2010) เป็นต้น

เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยที่สะท้อนถึงกระบวนการแก้ปัญหา 2 วงจร 10 ขั้นตอน (ตามคำอธิบายในวิธีดำเนินการวิจัย) ยึดถือแนวคิดหลัก 7 ประการ เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนบ้านนาฝายนาโพธิ์ที่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนา โดยเฉพาะปัญหาเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน

ระยะเวลาในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ระหว่างวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 ถึงวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2560 โดยคาดหวังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (change) เกิดการเรียนรู้ (learning) ทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม และระดับโรงเรียนและความรู้ใหม่ (new knowledge) ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ

ภาพที่ 1 กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research: PAR) ซึ่งเป็นรูปแบบการวิจัยที่เน้นความเป็นศาสตร์เชิงวิพากษ์ (critical science) นำเสนอผลการวิจัยอิงกับแนวคิดเชิงวิพากษ์ (critical approach) แสดงหลักฐานประกอบ ทั้งข้อมูล สถิติ ภาพถ่าย เอกสาร หรือรวมถึงสิ่งอื่นๆ ที่ได้ร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันสังเกตผล และร่วมกันสะท้อนผลการเปลี่ยนแปลง ทั้งที่สำเร็จและไม่สำเร็จ และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่มผู้ร่วมวิจัย และระดับองค์การดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 2 วงจร วงจรละ 1 ภาคเรียน โดยมีขั้นตอนการวิจัย 10 ขั้นตอน ยึดถือหลักการ 10 ประการ จรรยาบรรณ 10 ประการ และบทบาทของนักวิจัย 10 ประการ โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการ (Preparation) แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การสร้างความเป็นกันเองกับผู้ร่วมวิจัย มีกิจกรรมที่ดำเนินการ คือ การจัดกิจกรรมพบปะพูดคุยรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน ระยะที่ 2 การให้ความรู้เบื้องต้นสำหรับการวิจัย ประกอบด้วย 2 กิจกรรม คือ 1) การเปิดตัวโครงการวิจัยและนำเสนอกรอบแนวคิดการวิจัย และ 2) การเตรียมความพร้อมเบื้องต้นให้กับผู้ร่วมวิจัย ระยะที่ 3 การปล่อยให้ผู้ร่วมวิจัยร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผนอย่างเต็มที่ก่อนประกอบด้วย 2 กิจกรรม คือ 1) กิจกรรมร่วมคิดและวางแผนจากความรู้ส่วนบุคคลที่มีอยู่เดิม และ 2) จัดทำปฏิทินการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผน (Planning) ประกอบด้วย 2 กิจกรรม คือ 1) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ต้องการพัฒนาหรือ

ต้องการเปลี่ยนแปลง และ 2) การจัดทำแผนปฏิบัติการ

ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติ (Acting) ประกอบด้วย 3 กิจกรรม คือ 1) จัดทำเครื่องมือในการวิจัย 2) การประเมินผลการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนโรงเรียนบ้านนาผายนาโพธิ์ ก่อนนำแผนปฏิบัติการลงสู่การปฏิบัติ และ 3) การนำแผนปฏิบัติการลงสู่การปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 4 การสังเกตผล (Observing) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนคือ 1) ขั้นตอนการกำหนดรูปแบบและวิธีการสังเกตผล 2) ขั้นตอนการสังเกตและเสนอรายงานผลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ส่วนรายละเอียดของโครงการ และ 2) ขั้นตอนการประเมินและสรุปผล

ขั้นตอนที่ 5 การสะท้อนผล (Reflecting) ประกอบด้วย 1 ขั้นตอนย่อยดังนี้ คือ 1) การสะท้อนผลการปฏิบัติงานโครงการหลังการปฏิบัติแล้วเสร็จ

ขั้นตอนที่ 6 การวางแผนใหม่ (Re-Planning) ประกอบด้วย 2 กิจกรรมคือ 1) การศึกษาวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการพัฒนางาน และ 2) การจัดทำแผนปฏิบัติการใหม่

ขั้นตอนที่ 7 การปฏิบัติใหม่ (Re-acting) ประกอบด้วย 3 กิจกรรมคือ 1) การสร้างแรงบันดาลใจการสร้างขวัญกำลังใจก่อนการปฏิบัติใหม่ 2) การกำหนดแนวปฏิบัติร่วมกัน และ 3) การนำแผนลงสู่การปฏิบัติใหม่

ขั้นตอนที่ 8 การสังเกตผลใหม่ (Re-observing) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนคือ 1) ขั้นตอนการกำหนดรูปแบบและวิธีการสังเกตผล 2) ขั้นตอนการสังเกตและเสนอรายงานผลมีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีการสังเกตผลและรายงานผลของความพึงพอใจของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ 1) ส่วนรายละเอียดของโครงการ และ 2) ขั้นตอนการประเมินและสรุปผลมีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันสรุปผลการสังเกตผลและขอติเห็นชอบและความพึงพอใจของแต่ละโครงการ

ขั้นตอนที่ 9 การสะท้อนผลใหม่ (Re-reflecting) ประกอบด้วย 2 ขั้นตอนย่อยดังนี้ 1) การสะท้อนผลการปฏิบัติงานโครงการหลังการปฏิบัติแล้วเสร็จ 2) การสะท้อนผลการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของ

นักเรียนโรงเรียนบ้านนาผายนาโพธิ์หลังนำแผนปฏิบัติการลงสู่การปฏิบัติแล้วเสร็จ

ขั้นตอนที่ 10 การสรุปผล (Conclusion) ประกอบด้วย 1 กิจกรรมคือการถอดบทเรียน (Lesson Distilled) มีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันทบทวนหรือสรุปประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมาในแง่มุมต่างๆโดยการศึกษาทบทวนผลการดำเนินงานในขั้นตอนที่ 1 ถึง 9 รวมทั้งเพื่อหาข้อสรุปในประเด็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงจากการปฏิบัติจริง การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและความรู้ใหม่จากการปฏิบัติจริง

พื้นที่ดำเนินการวิจัยและผู้ร่วมวิจัย

พื้นที่ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ คือ โรงเรียนบ้านนาผายนาโพธิ์ ตำบล อำเภอบ้านผาง จังหวัดขอนแก่น ที่ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ตามคุณลักษณะ 3 ประการคือ 1) เป็นโรงเรียนที่ยังไม่ได้นำวิธีการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อความคิดสร้างสรรค์มาใช้เป็นส่วนเสริมในการจัดการเรียนการสอน 2) เป็นโรงเรียนที่มีความประสงค์จะพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน 3) เป็นโรงเรียนที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบของผู้วิจัย เพื่อความสะดวกและความเป็นไปได้ต่อการที่จะเข้าไปเก็บข้อมูลในการเตรียมการ การวางแผน การสังเกต การสัมภาษณ์ และการบันทึกภาพหรือเสียง ในกิจกรรมที่ดำเนินการ สามารถเข้าไปปฏิบัติภาคสนามได้ตลอดระยะเวลาที่ทำการวิจัย สำหรับผู้ร่วมวิจัยประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียนและครูที่สมัครใจเข้าร่วมงานวิจัย จำนวนทั้งสิ้น 11 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือเพื่อใช้ในการวิจัยตามกรอบแนวคิดของ Mills (2007) ซึ่งจำแนกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ 1) แบบสังเกต (Observation form) เป็นแบบรายงานความก้าวหน้าของโครงการ 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และแบบสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group Interview) 3) แบบตรวจสอบหรือบันทึก (Examining/records) เช่น บันทึกกอนูทิน (Journal) แผนที่ (Maps) เครื่องบันทึกเสียงและบันทึกภาพ (Audiotapes and

Videotapes) หลักฐานสิ่งของ(Artifacts) บันทึกภาคสนาม (Field notes)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต่างมีบทบาทหน้าที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตนเอง โดยเริ่มจากการปฏิบัติภาคสนามในโรงเรียนบ้านนาฝายนาโพธิ์ ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2559 ถึง เดือนกันยายน 2560 (แบ่งออกเป็น 2 ภาคเรียน ภาคเรียนละ 1 วงจร) โดยแบ่งเวลาในการปฏิบัติงานตามตารางกำหนดวันและเดือน เพื่อให้เห็นสภาพข้อเท็จจริงทั้งในส่วนที่เห็นชัดเจนและแฝงเร้นจากขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทั้ง 10 ขั้นตอน โดยใช้เครื่องมือที่ได้กล่าวมาแล้ว

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้รับจากเครื่องมือที่เลือกใช้ในการวิจัยที่ได้จากการจัดกิจกรรมต่างๆทั้ง 10 ขั้นตอนได้นำมาวิเคราะห์ร่วมกันเป็นระยะๆ ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยประยุกต์ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดของ อมรา พงศาพิชญ์ (2546) และจัดทำข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ต่างๆโดยพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นหลัก

สรุปและอภิปรายผล

ผลจากการดำเนินการวิจัย สามารถสรุปและอภิปรายผล โดยจำแนกตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ 4 ข้อ ดังต่อไปนี้

ข้อที่ 1 ผลการดำเนินงานตามขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนในโรงเรียนบ้านนาฝายนาโพธิ์ อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่นด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจำนวน 2 วงจร 10 ขั้นตอน ดำเนินการบรรลุผลในกิจกรรมที่กำหนดไว้ทุกขั้นตอน ทั้งนี้อาจเป็นผลจากการวิจัยนี้ ผู้ร่วมวิจัยได้มีส่วนร่วมดำเนินการในทุกขั้นตอนของการวิจัย โดยร่วมกันคิด วางแผน ดำเนินการ และสะท้อนผล ตามแผนที่ได้วางไว้เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับโรงเรียนของตนเอง ให้มีบรรยากาศเป็นกันเอง มีการใช้เทคโนโลยีเพื่อการแสวงหาความรู้และการสื่อสารที่เหมาะสมรวมทั้ง

กระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนเพื่อการคิดสร้างสรรค์ โดยผู้วิจัยเป็นฝ่ายอำนวยความสะดวกและคอยส่งเสริมให้เกิดการคิดและลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง ซึ่งเป็นไปตามทัศนะของวีโรจน์ สารรัตน์ (2558) ที่กล่าวว่าผู้วิจัยควรแสดงบทบาทเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวก ซึ่งหากจะพูดให้ถูกต้องก็คือผู้ร่วมวิจัยเป็นผู้ลงมือกระทำด้วยตนเองทั้งหมดทำให้เกิดความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของและความภาคภูมิใจในผลสำเร็จ จึงมีความกระตือรือร้นในการหาแนวทางดำเนินงานให้กิจกรรมบรรลุวัตถุประสงค์นั้น จึงเป็นบทเรียนจากการวิจัยว่า ในการจัดการเรียนการสอนตามปกติ ครูจึงควรให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สังเกตพฤติกรรมร่วมกิจกรรมของผู้เรียน คอยสนับสนุน กระตุ้นให้ผู้เรียนได้แสดงศักยภาพของตนเองอย่างสร้างสรรค์ ครูสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง สร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการแสวงหาความรู้และการติดต่อสื่อสารกับผู้เรียน

ข้อที่ 2 ผลการเปลี่ยนแปลงจากการปฏิบัติ (Change)

ผลการเปลี่ยนแปลงจากการปฏิบัติ (Change) พบว่า การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนในโรงเรียนบ้านนาฝายนาโพธิ์ ทั้งสามองค์ประกอบ คือ ด้านครู ด้านกระบวนการเรียนรู้และด้านผู้เรียนบรรลุเกณฑ์การประเมินที่คาดหวังไว้ คือ ระดับ 3.00 คะแนนขึ้นไป ครูมีการประสานงานกันในการทำงานมากขึ้นอีกทั้งความสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้บริหารโรงเรียนก็ดีขึ้นด้วย ผู้บริหารโรงเรียนเองให้ความสนใจและอนุมัติงบประมาณของทางโรงเรียนสนับสนุนการทำโครงการและมีการบรรจุกิจกรรมที่ดำเนินการไปนั้นไว้ในแผนดำเนินงานในปีการศึกษาต่อไป เนื่องจากว่าผู้บริหารได้ให้ความร่วมมือกับครูในการทำกิจกรรมต่างๆ และมองเห็นว่าโครงการที่ครูได้ร่วมกันทำนั้นส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ มีการจัดบรรยากาศในการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้เกิดความสุขสนุกสนาน ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ มีจินตนาการที่หลากหลาย ผู้เรียนมีความคิด กล้าพูด กล้าแสดงออก ได้ลงมือทดลองทำด้วยตนเองโดยการลองผิดลองถูก และความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน

ดูเป็นกันเองมากขึ้นเนื่องจากการดูแลในการทำกิจกรรมแบบเข้าถึงตัวนักเรียน มีการให้คำแนะนำเป็นรายบุคคล มีความเป็นกันเอง ซึ่งเป็นการลดความเครียดในการเรียนให้แก่แก่นักเรียนนอกจากนี้ยังพบว่า มีเสียงสะท้อนจากผู้ปกครองนักเรียนที่ชอบการให้นักเรียนมาทำกิจกรรมยามบ่าย ไม่ปล่อยเด็กให้เล่นโดยไม่ใส่ใจทำให้นักเรียนมีการแสดงความคิดเห็น กล้าพูด กล้าแสดงออกมากขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนดูเป็นกันเองมากขึ้นเนื่องจากการดูแลในการทำกิจกรรมแบบเข้าถึงตัวนักเรียน ครูมีความเอาใจใส่ มีการให้คำแนะนำนักเรียนเป็นรายบุคคลซึ่งผลการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นดังกล่าว นั้น เป็นไปตามหลักการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อความคิดสร้างสรรค์ตามทัศนะของแสงจันทร์ กะลาม(2551), จิตราพร สิละวัฒน์ (2556), ทิศนา ขมณี (2557), ศิระ เอกบุตร (2557), มนธิดา สีตะธนี (2558) และวิริยะ ฤกษ์พาณิชย์ (2559) ที่กล่าวว่า หากมีการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการสร้างสรค์อย่างถูกหลักวิชาการและอย่างมีส่วนร่วมแล้ว ย่อมส่งผลให้เกิดการพัฒนาขึ้นในตัวผู้เรียนได้ตามที่คาดหวัง

ข้อที่ 3 ผลการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Learning)

ผลการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Learning) ที่เกิดขึ้นกับผู้วิจัย ที่พบว่า การทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง การทำให้เกิดแนวทางใหม่ๆ ในการดำเนินชีวิตและหนทางใหม่ๆ ในการแก้ปัญหาชีวิตและการทำงาน คืออย่างพยายามกำหนดให้ทุกคนคิดเหมือนกัน ทำเหมือนกัน ความคิดของทุกคนมีคุณค่า และนำไปใช้ประโยชน์ได้ โดยเฉพาะในกระบวนการจัดการเรียนรู้นั้น ความคิดและความต้องการของนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งเป็นไปตามทัศนะของ อินทुकานต์ พรหมเมตตา (2554), ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ (2556), นิพาดา เทวกุล (2557) และมนธิดา สีตะธนี (2558) ซึ่งผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเช่นนี้ ผู้วิจัยได้เรียนรู้จากสถานศึกษาได้ประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับสถานศึกษาอันก่อให้เกิดความเข้าใจ สถานศึกษาได้ดีขึ้นและเกิดแนวคิดในการพัฒนาตนเองอย่างแท้จริงเกิดการผสมผสาน และการรวมกันในการร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันสังเกตผล และร่วมกันสะท้อนผลของความรู้หรือสิ่ง

ใดๆเข้าด้วยกันอย่างมีความสมเหตุสมผล แล้วก่อให้เกิดสิ่งใหม่ที่มีความสมบูรณ์มากขึ้นกว่าเดิม สามารถนำไปใช้เพื่อพัฒนางานโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ผลการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Learning) ที่เกิดขึ้นกับผู้ร่วมวิจัย ซึ่งก็คือ ครู พบว่าครูเห็นว่าความคิดของทุกคนมีคุณค่า และนำไปใช้ประโยชน์ได้ โดยเฉพาะในกระบวนการจัดการเรียนรู้นั้น ความคิดและความต้องการของนักเรียนมีความสำคัญ สอดคล้องกับทัศนะของอินทुकานต์ พรหมเมตตา (2554), ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ (2556), นิพาดา เทวกุล (2557) และมนธิดา สีตะธนี (2558) ดังกล่าวข้างต้น ซึ่งผลการเรียนรู้นี้ ในโอกาสต่อไป ครูจึงควรเข้าใจแล้วนำมาออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ตรงตามความต้องการในการเรียนรู้และครูควรเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นให้มากขึ้นทั้งผู้บริหาร ผู้ร่วมงาน นักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ร่วมวิจัย ซึ่งก็คือ ครู สามารถรวบรวมองค์ความรู้และจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามความสนใจ ความถนัด โดยการเชื่อมโยงเนื้อหาสาระของศาสตร์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม สามารถนำความรู้ ทักษะ และเจตคติไปสร้างงานแก้ปัญหาและใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเอง สามารถนำผลการวิจัยไปศึกษาทบทวนและดำเนินการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ได้อย่างต่อเนื่อง เพราะลักษณะที่ดีประการหนึ่งของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมคือ ส่งเสริมให้มีการพัฒนาที่ต่อเนื่องและยั่งยืน

ผลการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Learning) ที่เกิดขึ้นในระดับโรงเรียนบ้านฝายนาโพธิ์ พบว่า ในกระบวนการเรียนรู้ควรให้เกิดจากความต้องการของผู้เรียนโดยผู้สอนต้องบูรณาการให้เข้ากับรายวิชา เพื่อให้เกิดผลของการเรียนรู้ที่ตึงศักยภาพของผู้เรียนได้อย่างเต็มที่และในการจัดการเรียนรู้ให้เกิดความสนุกสนานควบคู่กับความรู้ สอดคล้องกับทัศนะของ อินทुकานต์ พรหมเมตตา (2554), ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ (2556), นิพาดา เทวกุล (2557) และมนธิดา สีตะธนี (2558) ดังกล่าวข้างต้นเช่นกัน ซึ่งจากผลการเรียนรู้นี้ ในโอกาสต่อไปทั้งผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนและนักเรียนจำเป็นต้องส่งเสริมความร่วมมือซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามความ

ต้องการและเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ตามหลักการเรียนรู้จากการกระทำ (learning by doing) เกิดความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนและผู้วิจัย โรงเรียนก็รู้สึกว่าเป็นผู้ร่วมคิดร่วมวางแผนร่วมตัดสินใจปฏิบัติการในที่สุดจะทำให้โรงเรียนรู้สึกเป็นเจ้าของ (sense of belonging) รวมทั้งเป็นเจ้าของกิจกรรมและโครงการที่ดำเนินการด้วย

ข้อที่ 4 ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้น (New Knowledge)

จากผลการวิจัยพบความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการวิจัยนี้ เป็นความรู้ใหม่เฉพาะบริบทของโรงเรียนบ้านนาผายนาโพธิ์ ว่าการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนนั้น ควรคำนึงถึงการพัฒนาใน 3 องค์ประกอบไปพร้อมๆกัน คือ กระบวนการเรียนรู้ และนักเรียน

ด้านที่ 1 ด้านครู ควรมีการพัฒนาครูให้มีความรู้และทักษะเกี่ยวกับเทคนิค วิธีการกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อความคิดสร้างสรรค์ เพื่อนำไปพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนต่อไป โดยควรมีการอบรมหรืออบรมเชิงปฏิบัติการหรือการศึกษาจากหน่วยงานอื่นๆ

ด้านที่ 2 ด้านกระบวนการเรียนรู้ ควรมีผู้สอนนำความรู้และทักษะที่ได้รับไปดำเนินการในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตามความสนใจ ความต้องการ โดยควรมีการสำรวจต้องการของผู้เรียน เพื่อให้แผนปฏิบัติการเกิดจากความต้องการของผู้เรียน แล้วนำไปสู่การจัดทำแผนปฏิบัติการให้ตรงตามความสนใจหรือความต้องการในการเรียนรู้ของผู้เรียน ด้วยปัจจุบันการเรียนรู้ได้ก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัล (digital era) ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ การเข้าถึงข้อมูลความรู้และเรื่องราวต่างๆที่ผู้เรียนสามารถค้นคว้าเรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง ครูจึงไม่ใช่ผู้รู้ของผู้เรียนอีกต่อไป ครูจึงต้องเปลี่ยนบทบาทจากครูผู้สอน (teacher) มาเป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ (facilitator) โดยเน้นให้ผู้เรียนมีวิธีหาความรู้ในโลกแห่งความรู้อันมากมายมหาศาลที่ไม่อาจเรียนรู้ได้หมด

ด้านที่ 3 ด้านผู้เรียน ในการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียนครูต้องเป็นผู้คอยให้การสนับสนุน แนะนำ และให้ความช่วยเหลือตามความต้องการของผู้เรียน โดยส่งเสริมให้มีการทำกิจกรรมทั้งเดี่ยวและกลุ่ม อาทิ กิจกรรมบ่น/วาดภาพ กิจกรรม ICT การทำหนังสือ การประดิษฐ์ของเล่นเชิงวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ครูยุค 4.0 จะใช้สมรรถนะที่ครูมีอยู่ในการทำให้นักเรียนกลายเป็นนักเรียน 4.0 ด้วยการเพิ่มกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะทำให้นักเรียนได้รับทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 คือ ทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การคิดสร้างสรรค์ การสร้างนวัตกรรม การเรียนและการทำงานร่วมกันเป็นทีม การมีภาวะผู้นำ การสื่อสาร การใช้ข้อมูลและสารสนเทศ การติดต่อสื่อสารทางไกล การใช้คอมพิวเตอร์และปัญญาประดิษฐ์ การคิดคำนวณ การสร้างอาชีพและการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือที่พวกเราเรียกกันว่า “7Cs” และนอกจากนั้น ต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการการพัฒนาทักษะทางสังคม คุณธรรม จริยธรรม การสร้างเสริมสุขภาพอนามัย การรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม เป็นต้น ครูยุค 4.0 จึงเน้นที่การสร้างชุมชนแห่งความสงสัย กระตือรือร้น อยากรู้อยากเห็น และอยากได้คำตอบขึ้นในชั้นเรียน ทำให้บรรยากาศในห้องเรียนทุกห้องเป็นห้องเรียนแห่งความสงสัย อยากรู้อยากเห็น อยากรู้อาคำตอบ และนักเรียนก็จะลงมือค้นหาคำตอบที่ตนสงสัยและอยากรู้เป็นกลุ่ม ผู้เรียนแต่ละคนจึงไม่อยู่เฉย แต่กระตือรือร้นและคิดค้นหาความรู้และคำตอบอยู่ตลอดเวลา (Active Learner) ซึ่งจะทำให้นักเรียนและ/หรือครูค้นพบความรู้ใหม่ สร้างสรรค์ความรู้ใหม่ และสร้างนวัตกรรมใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ทั้งด้านครู ด้านกระบวนการ และด้านนักเรียน มีจุดเน้นที่สำคัญคือการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์นั้นจะต้องมีการจัดบรรยากาศห้องเรียน การให้อิสระในความคิด และได้แสดงออกได้อย่างเต็มความสามารถ รวมทั้งการสร้างสถานการณ์ให้กับเด็กให้มีความรู้สึกมั่นใจและปลอดภัย ควรให้กำลังใจ ถ้าเด็กมีการถามตอบได้อย่างสร้างสรรค์ และจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์เช่นกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1 ความสำเร็จในการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนโรงเรียนบ้านนาผายนาโพธิ์ส่วนหนึ่งเกิดจากการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยคำนึงถึงการบูรณาการกันระหว่างทฤษฎีและประสบการณ์เดิมของผู้ร่วมวิจัยที่เกิดจากครูทุกคนได้ใช้หลักการทำงานร่วมกัน การระดมความคิด การยอมรับความคิดเห็นของทุกคนในทีม ทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาในทุกๆ ขั้นตอนร่วมกันนำไปสู่การพัฒนาการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ของนักเรียน มุ่งให้มีการริเริ่มสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นกับนักเรียนในบรรยากาศแบบเปิด แบบยืดหยุ่น ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ดังนั้น ในการจัดการเรียนการสอนในอนาคตต่อไป ไม่ควรยึดถือแบบเดิมที่เคยปฏิบัติมา เช่น ครูยังใช้ระบบการเรียนการสอนที่มีครูเป็นศูนย์กลาง ไม่ค่อยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้คิดค้นคว้าหาคำตอบด้วยตนเอง นักเรียนไม่กล้าแสดงความคิดเห็นโต้แย้งกับเพื่อนหรือครู และไม่คอยกล้าตอบคำถามว่าทำไมหรือเพราะเหตุใด แสดงให้เห็นว่านักเรียนขาดการแสดงความคิดสร้างสรรค์ อีกทั้งครูผู้สอนยังใช้วิธีการสอนแบบบรรยายและเน้นให้ผู้เรียนท่องจำประกอบกับการนำเทคนิคใหม่ ๆ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนไม่หลากหลายขาดความยืดหยุ่น ทำให้ไม่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคมของนักเรียน กิจกรรมการเรียนการสอนขาดลำดับขั้นตอน จึงทำให้ผู้เรียนไม่เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

1.2 จะต้องให้ความสำคัญกับการบริหารโครงการ/กิจกรรมเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยใช้เทคนิควิธีการที่หลากหลาย เพื่อให้สามารถดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นขั้นเป็นตอน ด้วยกระบวนการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ที่ผู้วิจัยนำมาเสนอใช้ในงานวิจัยนี้6 ขั้นตอน คือ 1) ค้นพบปัญหา 2) เตรียมการและรวบรวมข้อมูล 3) วิเคราะห์ข้อมูล 4) พูมפקความคิด 5) ความคิดกระจ่างชัด และ 6) ทดสอบความคิดการกำหนดโครงการและ

กิจกรรมควรส่งเสริมให้นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ออกแบบและมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน เพื่อให้เกิดจากความต้องการ ความสนใจ ความคิดและจินตนาการของผู้เรียนเอง โดยครูคอยเป็นผู้อำนวยความสะดวก ให้คำแนะนำ คอยให้คำปรึกษาและความช่วยเหลือในกรณีจำเป็นไม่ควรเป็นแบบยึดครูเป็นศูนย์กลาง ครูคือผู้รู้ ผู้สอน ผู้บอก ผู้ตัดสินใจ ผู้ออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนทุกอย่างเพียงผู้เดียว นักเรียนขาดการมีส่วนร่วมในการออกแบบการเรียนรู้ และการตัดสินใจอย่างที่เคยปฏิบัติกันมา

1.3 ในการนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาการศึกษาหลักการและขั้นตอนของระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมให้เกิดความเข้าใจก่อนรวมถึงแนวคิดเชิงเทคนิคต่างๆไม่ว่าจะเป็นเทคนิคการระดมสมองเทคนิคการวางแผนปฏิบัติงานเทคนิคการเขียนโครงการเทคนิคการประเมินโครงการเทคนิคการถอดบทเรียนเป็นต้นหรือมีการนำวิทยากรที่มีประสบการณ์ในการนำไปใช้มาบรรยายกระบวนการพัฒนาด้วยการใช้ระเบียบวิธีวิจัย เพื่อให้ตัวผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้และเกี่ยวกับแนวคิดเชิงเทคนิคที่จะทำการดำเนินงานในขั้นตอนต่างๆในระยะต่อไปเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

1.4 มีการใช้ ICT และ Social Media ในการจัดการเรียนการสอนโดยการนำเอาแนวคิด Social Media มาประยุกต์ใช้สำหรับจัดการเรียนการสอน ในรูปแบบต่างๆ เช่น การสื่อสารองค์ความรู้ เนื้อหาสาระวิชาการ บทความ วิดีโอ รูปภาพ และเสียง ส่งผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตไปยังผู้เรียน ซึ่งนับว่าเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญ ของการปรับการเรียน เปลี่ยนการสอน ทำให้เกิดการเรียนรู้ในโลกออนไลน์ที่ไม่จำกัดเฉพาะในชั้นเรียน โดยที่ทั้งครูและนักเรียนสามารถแชร์เนื้อหา องค์ความรู้ ข้อมูล ภาพ และเสียง ผ่านเครื่องมือออนไลน์ต่างๆ เกิดเป็นสื่อสังคมระหว่างครูกับนักเรียนที่จะเรียนรู้ไปด้วยกันพร้อมๆกัน เกิดการเรียนรู้แบบ “Real-time”

1.5 พัฒนาการสอนโดยการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) โดยการร่วมมือร่วม

ใจกันของครู ผู้บริหารโรงเรียน และหน่วยงาน การศึกษาที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาการเรียนรู้อาชีพ วิชาชีพ โดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ไปที่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียน สามารถพัฒนาการเรียนรู้อาชีพได้ด้วยตนเอง ผ่านการ วางแผน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การแลกเปลี่ยน เรียนรู้ซึ่งกันและกัน จนเกิดเป็นวัฒนธรรม หรือ ชุมชนของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในโรงเรียนเพื่อให้ครู มีการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง และให้ ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก

1.6 จากปัญหาที่พบว่า ครูมีปัญหาด้านการ จัดการเรียนการสอนโดยครูยึดหลักการสอนที่ยึดถือ แบบเดิมที่เคยปฏิบัติมา ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง จึง เป็นสิ่งที่สถาบันครู ควรผลิตครูที่มีองค์ความรู้รอบ ด้าน มีทักษะปฏิบัติและมีคุณภาพด้านการจัดการ เรียนการสอน คำนี้ถึงหลักสูตรแบบบูรณาการ สามารถบูรณาการโครงการ/กิจกรรมที่หลากหลาย สอดแทรกไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ก่อให้เกิด เป็นหลักสูตรสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ เหมาะสม กับบริบทของโรงเรียนและชุมชน

1.7 ในงานวิจัยนี้มี 3 โครงการ 10 กิจกรรม แต่โครงการ/กิจกรรมที่ส่งเสริมความคิด สร้างสรรค์ยังมีอีกหลากหลายแนวทาง ที่นำเสนอไว้ ในงานวิจัยนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ในการพัฒนา ควรริเริ่มสร้างสรรค์โครงการและกิจกรรมที่เหมาะสม กับบริบทของตนเอง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 โรงเรียนบ้านนาฝายนาโพธิ์ควรมี การส่งเสริมให้ครูนำกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมี

ส่วนร่วมไปใช้ในการทำวิจัยในโรงเรียนด้วยเพื่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนครอบคลุมทุกนักเรียนทุกช่วงชั้น

2.2 โรงเรียนบ้านนาฝายนาโพธิ์ควรมี การส่งเสริมให้บุคลากรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การ วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับโรงเรียนอื่นๆ ทั้งในและนอกพื้นที่เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและมีการส่งเสริมการคิดสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนทุกคน

2.3 ศึกษาวิเคราะห์ควรใช้หลักการ ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เพื่อ นิเทศการศึกษาด้วย เช่น การพัฒนาแนวคิด “การ นิเทศด้วยหลักการ PAR” เพื่อพัฒนาเทคนิคการ นิเทศการศึกษาให้เหมาะสมกับบทบาทของ ศึกษาพิเศษ

2.4 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ควรมีการส่งเสริมให้ โรงเรียนในสังกัดนำกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วมไปใช้ในการทำวิจัยเพื่อให้เกิดการ พัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบและ ต่อเนื่อง

2.5 กระทรวงศึกษาธิการควรให้ ความสำคัญกับการพัฒนาให้สถานศึกษาทุกสังกัด ส่งเสริมนำกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไปใช้ในการยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างเป็น ระบบ รวมทั้งจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้เกิดการ พัฒนาอย่างกว้างขวางต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- เกரியศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2553). *การคิดเชิงสร้างสรรค์ = Creative thinking*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: สำนัก พิมพ์ซัคเซสมีเดีย.
- จิตราพร สิลละวัฒน์. (2556). *การพัฒนาภารกิจปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความคิดวิเคราะห์ให้กับนักศึกษาในรายวิชา จริยธรรมทางธุรกิจ (BUS 400)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- ทิตนา แหมมณี. (2557). *14 วิธีสอนสำหรับครูมืออาชีพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิพาดา เทวกุล. (2557). *ความคิดสร้างสรรค์*. ค้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2559 จาก <https://pirun.ku.ac.th/~agrpct/envelop/creative%20thinking.doc>.
- ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. (2556). *การพัฒนาการคิด*. กรุงเทพฯ: 9119 เทคโนโลยีปริทัศน์.
- มนธิดา สิตะธณี. (2558). *ไอเดียใหม่...สร้างสรรค์ขึ้นได้*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

- โรงเรียนบ้านนาผายนาโพธิ์. (2559). *แผนปฏิบัติการประจำปีการศึกษา 2559 โรงเรียนบ้านนาผายนาโพธิ์*. ขอนแก่น. (เอกสารอัดสำเนา).
- วีชรา เล่าเรียนดี. (2554). *รูปแบบและกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิด*. พิมพ์ครั้งที่ 7. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิริยะ ฤาชัยพาณิชย์. (2559). *การสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐาน CBL*. ค้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2559 จาก http://www.jsfutureclassroom.com/news_detail.php?nid=244.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2558). *การวิจัยทางการบริหารการศึกษา: แนวคิดและกรณีศึกษา*. กรุงเทพฯ: ทิพย์วิสุทธิ.
- ศิริระ เอกบุตร. (2557). *6 Thinking Hats : หมวก 6 ใบ คิด 6 แบบ*. ค้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2559 จาก <http://www.siraekabut.com/2014/04/six-thinking-hats/>.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2559). *การวัดประเมินผลเพื่อคุณภาพการเรียนรู้และตัวอย่างข้อสอบจากโครงการประเมินผลนักเรียนนานาชาติ (PISA)*. กรุงเทพฯ: เซเวนพริ้นติ้งกรุ๊ป.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564*. ค้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2559 จาก http://www.nesdb.go.th/ewt_news.php?nid=6420.
- แสงจันทร์ กลาม. (2551). *ความสามารถด้านการเขียนภาษาอังกฤษเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการสอนตามขั้นตอนการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารโดยใช้นิทาน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตหลักสูตรและการสอน กลุ่มวิชาเฉพาะการสอนภาษาอังกฤษ แผน ข คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- หนังสือพิมพ์มติชนออนไลน์. (2559). *ผล PISA ประจําไทยเหลวทุกด้าน*. ค้นเมื่อ 16 ธันวาคม 2559 จาก <https://www.matichon.co.th/news/395185>
- อมรา พงศาพิชญ์. (2546). *คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อินทกานต์ พรหมเมตตา. (2554). *ทักษะการเขียนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านไผ่ ที่ได้รับการสอนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตหลักสูตรและการสอน แผน ก แบบ ก 2 โครงการพิเศษ หลักสูตรและการสอนกลุ่มวิชาเฉพาะ การสอนภาษาอังกฤษ คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- Creswell, J.W. (2008). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*. 3rded. New Jersey: Merrill Prentice Hall.
- James, E.A., Milenkiewicz, M.T., & Bucknam, A. (2008). *Participatory action research for educational leadership: Using data-driven decision making to improve schools*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- McTaggart, R. (2010). *Participatory action research or change and development*. Townsville, Australia: James Cook University.
- Mills, G. E. (2007). *Action research: A Guide for the teacher researcher*. 3rded. New Jersey: Merrill Prentice Hall.
- Quixley, S. (2008). *Participatory action research: A brief outline of the concept*. Taskforce: Canberra.
- Seymour-Rolls & Hughes (2000). *Participatory action research: Getting job done*. Retrieved January 20, 2015 from <http://www2.fhs.usyd.edu.au/arow/o/m01/>.